

JUDY SEBBA

ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

Διδακτικές προτάσεις για το μάθημα της Ιστορίας
στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Περιεχόμενα

Θεόδωρος Φιλάρετος	
Εισαγωγικό σημείωμα για την ελληνική έκδοση.....	9
Γιώργος Κόκκινος – Ειρήνη Νάκου	
Εισαγωγή στην ελληνική έκδοση.....	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Τι είναι Ιστορία;	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Προγραμματισμός, καταγραφή της προόδου και αξιολόγηση.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Πρακτικές δραστηριότητες και βοηθητικό υλικό για τη διδασκαλία της Ιστορίας.....	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Συγκεκριμένες διδακτικές στρατηγικές που κάνουν το μάθημα της Ιστορίας πιο προσιτό	135
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπερασματικές σκέψεις.....	163
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	 169

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Τι είναι Ιστορία;

Εισαγωγή

Ο προσδιορισμός της φύσης και του χαρακτήρα της επιστήμης της Ιστορίας, αποτέλεσε κεντρικό θέμα στις διαμάχες που συνόδευσαν την εισαγωγή και την αναθεώρηση του Εθνικού Αναλυτικού Προγράμματος για το μάθημα της Ιστορίας.

Πιο συγκεκριμένα, γύρω από το θέμα αυτό προκύπτουν τέσσερα προβλήματα:

- Το πρώτο αναφέρεται στο εάν η διδασκαλία της Ιστορίας έχει να κάνει με ένα σύνολο δεδομένων –ημερομηνιών, ονομάτων και συμβάντων– ή με δεξιότητες, όπως π.χ. η ερμηνεία μαρτυριών και η χρήση πηγών.
- Το δεύτερο αναφέρεται στο «πότε αρχίζει και πότε τελειώνει η Ιστορία». Θα πρέπει το κεφάλαιο που εξετάζει την προϊστορική περίοδο να συμπεριληφθεί; Από ποιο σημείο και ύστερα στην πρόσφατη Ιστορία θα θεωρήσουμε ότι δεν υπάρχει η απαραίτητη απόσταση από τα γεγονότα;
- Το τρίτο έχει να κάνει με τη βαρύτητα που θα δοθεί στη βρετανική¹ Ιστορία και την ισορροπία που θα πρέπει να διατηρείται σε σχέση με την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια Ιστορία.
- Τέλος, υπάρχει το πρόβλημα της ισορροπίας ανάμεσα στην Ιστορία των προσωπικοτήτων και σε εκείνη που μελετά τη ζωή των καθημερινών ανθρώπων.

Η Ιστορία μπορεί να οριστεί ως «η μελέτη του παρελθόντος» – κάποιος θα πρόσθεταν «για την καλύτερη κατανόηση του παρόντος». Επιχειρώντας να κάνει κανείς πιο προσίτο για όλους τους μαθητές το μάθημα της Ιστορίας, τα τέσσερα παραπάνω προβλήματα μπορούν να ειπωθούν από μια διαφορετική οπτική γωνία. *Οι ιστορικές δεξιότητες δεν είναι δυνατόν να διδαχτούν αποκομμένες από το ιστορικό περιεχόμενο.* Για παράδειγμα, οι ερμηνείες που μπορεί να δοθούν ή οι ιστορικές πηγές που θα χρησιμοποιηθούν είναι απαραίτητο να επικεντρώνονται σε ένα ιστορικό θέμα. Για τους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, η ποσότητα των ιστορικών πληροφοριών που θα δοθούν για μελέτη ή ερμηνεία είναι αναγκαστικά περιορισμένη, ώστε να μπορέσουν να αναπτύξουν δεξιότητες. Επιπλέον, υπάρχουν μαθητές οι οποίοι αναμφίβολα θα μπορούσαν να παραθέσουν μια σειρά ημερομηνιών και ονομάτων, θα ήταν όμως ανίκανοι να χρησιμοποιήσουν αυτές τις πληροφορίες για την καλύτερη κατανόηση του παρόντος. Οι ιστορικές δεξιότητες είναι απαραίτητο να διδάσκονται πάντα μέσα από τη μελέτη ιστορικών θεμάτων, όμως, παράλληλα, μπορούν να προσφερθούν στους μαθητές ευκαιρίες μέσα από άλλες δραστηριότητες, στη γλώσσα ή τα θετικά μαθήματα, για να αναπτύξουν τις δεξιότητες στην ιστορική έρευνα και την ερμηνεία.

Ο προσδιορισμός των σημείων έναρξης και τερματισμού της Ιστορίας έχει οδηγήσει σε περαιτέρω διχογνωμίες. Σε σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και στα Ειδικά Σχολεία το μάθημα της Ιστορίας ταυτίστηκε συχνά με αφηγήσεις για την εποχή των δεινοσαύρων, ενώ αρκετοί ιστορικοί εντάσσουν αυτή τη διδακτική ενότητα στην προϊστορία και η πλειοψηφία των ιστορικών θα πρόβαλλε το επιχείρημα ότι η Ιστορία ασχολείται με τον άνθρωπο. Η πολιτική παρέμβαση στο Εθνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα για το μάθημα της Ιστορίας σχετίστηκε περισσότερο με το πότε η πρόσφατη Ιστορία άπτεται θεμάτων που οδηγούν σε πολιτική συζήτηση παρά με το πότε αρχίζει η Ιστορία. Η μελέτη του κοντινού μας παρελθόντος δημιουργεί στους εκάστοτε κυβερνώντες την ανησυχία ότι «ανοίγει παράθυρα» για πολιτική χειραγώ-

γηση σε κατεύθυνση διαφορετική από εκείνη των κυβερνητικών θέσεων. Για το λόγο αυτό η πρόσφατη Ιστορία έχει περιοριστεί στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και ειδικότερα σε μελέτες της προσωπικής και οικογενειακής ιστορίας των μαθητών από τη δεκαετία του 1930 και εντεύθεν.

Όσοι, όμως, επιδιώκουν να γίνει το Αναλυτικό Πρόγραμμα όσο το δυνατό πιο προσιτό σε όλους τους μαθητές βλέπουν τα πράγματα διαφορετικά. Ο Wilson (1985, 1992) έχει εκφράσει κατ' επανάληψη την άποψη ότι η Ιστορία γίνεται πιο προσιτή όταν διδάσκεται *προς τα πίσω*, ξεκινώντας δηλαδή από τη σημερινή εποχή. Κάποια από τα παραδείγματα του κεφαλαίου 3 καταδεικνύουν τη δυνατότητα χρησιμοποίησης πρόσφατων γεγονότων με σκοπό την *ανάπτυξη της κατανόησης της ροής του χρόνου και την αναζήτηση διαφορετικών ερμηνειών ενός γεγονότος*. Η μελέτη του μακρινού παρελθόντος είναι σημαντική, αλλά θα πρέπει να είναι ανάλογη με τις ικανότητες των μαθητών στην κατανόηση της χρονολόγησης.

Η αναζήτηση της ισορροπίας ανάμεσα στη βρετανική, την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια Ιστορία, παρουσιάζει αναλογίες με τον προβληματισμό για τα σημεία έναρξης και τερματισμού της Ιστορίας. Πολλά από τα παραδείγματα που θα αναφερθούν στο παρόν βιβλίο προέρχονται από εκπαιδευτικούς που υποστηρίζουν ότι η καταλληλότερη σχολική Ιστορία είναι εκείνη που σχετίζεται άμεσα με τις εμπειρίες, το οικογενειακό περιβάλλον και τον τόπο στον οποίο ζουν οι μαθητές. Ενώ από τη μία είναι βέβαιο ότι η σφαιρική εκπαίδευση των μαθητών απαιτεί να μην στερηθούν τη μελέτη της παγκόσμιας Ιστορίας ή τη μελέτη διαφορετικών πολιτισμών, εντούτοις, για τα σχολεία εκείνα στα οποία η διδασκαλία της Ιστορίας βρίσκεται στα πρώτα στάδια, *το βασικό μέλημά μας θα πρέπει να είναι οι ανάγκες και οι δυνατότητες των μαθητών*.

Παραδοσιακά δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην Ιστορία των προσωπικοτήτων. Αυτό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ατυχές, επειδή η Ιστορία που μπορεί να μάθει κανείς μελετώντας την ζωή των απλών καθημερινών ανθρώπων είναι εξίσου χρήσιμη. Ακόμη, η απομνημόνευση ονομάτων και

ημερομηνιών που αναφέρονται π.χ. σε μονάρχες, θα δημιουργούσε μεγαλύτερες δυσκολίες σε παιδιά με μαθησιακά προβλήματα, από το να αποκτήσουν μια γενική αντίληψη για τον τρόπο ζωής των ανθρώπων κάποιας άλλης εποχής.

*

Γιατί διδάσκεται η Ιστορία;

Ο τρόπος που ορίστηκε η Ιστορία παραπάνω παρέχει και το θεμελιώδες επιχείρημα για την αναγκαιότητα του μαθήματος, ότι δηλαδή η μελέτη του παρελθόντος βοηθά στην καλύτερη κατανόηση του παρόντος. Στο δημοσίευμα του *HMI*, (*DES*. 1988) με τίτλο «Η Ιστορία από τα 5 έως τα 16» παρατίθεται ένας πλήρης κατάλογος σκοπών και στόχων για τη διδασκαλία της Ιστορίας, τον οποίο δύσκολα θα μπορούσε κανείς να βελτιώσει. Ο κατάλογος, που αποτελεί το πλαίσιο των δραστηριοτήτων που περιγράφονται στα επόμενα κεφάλαια, επαναλαμβάνεται εδώ, για να διευκολυνθεί ο αναγνώστης.

Ο σκοπός της διδασκαλίας της Ιστορίας στα σχολεία είναι να μπορέσουν τα παιδιά:

- να αναπτύξουν ενδιαφέρον για τη γνώση του παρελθόντος και μια πρώτη εκτίμηση για τα ανθρώπινα επιτεύγματα και τους οραματισμούς·
- να κατανοήσουν τις αξίες της κοινωνίας μας·
- να πληροφορηθούν για τα σπουδαιότερα θέματα και γεγονότα της Ιστορίας της χώρας τους και του κόσμου γενικότερα, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο τα γεγονότα αυτά επέδρασαν το ένα στο άλλο·
- να αναπτύξουν μία αίσθηση περιοδολόγησης, μέσα από την οποία θα μπορέσουν να κατανοήσουν καλύτερα το παρελθόν·
- να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο το παρόν διαφοροποιείται από το παρελθόν και να συνειδητοποιήσουν ότι οι άνθρωποι που έζησαν σε διαφορετικούς τόπους και χρόνους είχαν διαφορετικές αξίες και συμπεριφορές·

- να κατανοήσουν τη φύση των μαρτυριών / ιστορικών πηγών, δίνοντας έμφαση στην Ιστορία ως μια διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών και ανάπτυξης των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την ερμηνεία του υλικού των πρωτογενών και δευτερογενών πηγών·
- να αποκτήσουν την ικανότητα να κάνουν διάκριση ανάμεσα στα ιστορικά γεγονότα και την ερμηνεία τους·
- να καταλάβουν ότι η αλλαγή στην Ιστορία σχετίζεται με τις προθέσεις, τα κίνητρα και τις πεποιθήσεις, αλλά και με περιβαλλοντικούς παράγοντες·
- να κατανοήσουν ότι τα ιστορικά γεγονότα συχνά απορρέουν από μια ποικιλία αιτιών, καθώς επίσης ότι οι ιστορικές ερμηνείες είναι προσωρινές, σχεδόν πάντα αμφισβητήσιμες και μερικές φορές αντιφατικές·
- να ενθαρρυνθούν στην κατανόηση της διαδικασίας της αλλαγής και της συνέχειας στα ανθρώπινα πράγματα και να καταλάβουν ότι αλλαγή και πρόοδος δεν έχουν απαραίτητα το ίδιο νόημα·
- να αναπτύξουν διορατικότητα, η οποία, βασισμένη σε ιστορικές μαρτυρίες, θα οδηγεί σε ερμηνείες των γεγονότων του παρελθόντος. Παράλληλα, να αναπτύξουν τη δεξιότητα της συνειδητής εκτίμησης των νοοτροπιών και των κινήτρων των ανθρώπων, που έδρασαν σε προηγούμενες ιστορικές περιόδους·
- να συμβάλουν στην ατομική και κοινωνική εκπαίδευση, αναπτύσσοντας συγκεκριμένες συμπεριφορές και αξίες, όπως π.χ. εκτίμηση για τις ιστορικές πηγές και μαρτυρίες, καθώς επίσης και σεβασμό της διαφορετικής γνώμης·
- να εκφράζουν τη σκέψη τους με σαφήνεια χρησιμοποιώντας ένα ευρύ φάσμα μέσων επικοινωνίας.

(DES 1988, σ. 3)

Και τα τέσσερα προβλήματα που σχετίζονται με τον ορισμό της Ιστορίας αντανακλώνται σε αυτούς τους σκοπούς. Γεγονότα και δεξιότητες, το έθνος και ο κόσμος όλος, η ατομική κουλτούρα, όπως και η κουλτούρα των άλλων, συνυπάρχουν σε μια σχέση ισορροπίας. Επιπλέον, η αναφορά του *HMI* μας υπενθυμίζει ότι η βρετανική Ιστορία δεν θα έπρεπε να περιορίζεται μόνο στην Ιστορία της Αγγλίας και της Ουαλίας.

Παρόλο που οι σκοποί αυτοί δημοσιεύτηκαν αρκετά χρόνια πριν από την εισαγωγή του *Εθνικού Αναλυτικού Προγράμματος*, εντούτοις είναι εντελώς σύμφωνοι με το περιεχόμενο της πρόσφατης *Οδηγίας για την Ιστορία* και καλύπτουν πιθανές μελλοντικές τροποποιήσεις. Τελικά, παρά τις φαινομενικές διαφωνίες, παρατηρείται σύγκλιση ανάμεσα στους παιδαγωγούς σε ό,τι αφορά στους σκοπούς της διδασκαλίας της Ιστορίας, το γνωστικό περιεχόμενο και τις δεξιότητες που απαιτούνται για την κατανόησή τους.

*

Στο δυτικό τουλάχιστον κόσμο, το επιστημονικό ενδιαφέρον για τη σχολική ιστορία έχει ως επίκεντρο τη δυνατότητα αντιστοίχισης του σύγχρονου επιστημολογικού και ιστοριογραφικού προβληματισμού με τη διδακτική πράξη. Πρόκειται για μια συντονισμένη προσπάθεια ανταπόκρισης του πεδίου της παραγωγής της ιστορικής γνώσης με αυτό της κοινωνικής αναπαραγωγής της μέσω του σχολικού μηχανισμού. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές μιλούν στην επιστημολογική ιδιαιτερότητα της ιστορικής γνώσης. Προσεγγίζουν την εκάστοτε νέα γνώση ως ποιοτική και ποσοτική ανακατασκευή της παλαιάς. Ως βαθμιαία υπέρβαση της «νεκρής γνώσης», που συσσωρευμένη στη συνείδηση λειτουργεί ως «επιστημολογικό εμπόδιο» για την περιγραφή, ανάλυση και ερμηνεία της ιστορικής πραγματικότητας. Ως σταδιακή μετάβαση από το προεπιστημονικό και ιδεολογικοποιημένο πεδίο της πρακτικής αμεσότητας στο πεδίο της επιστημονικής θεώρησης, η οποία είναι πάντοτε σχετική -χωρίς να γίνεται σχετικιστική-, κριτική και αναστοχαστική.

Το βιβλίο αυτό της Judy Sebba αποδεικνύει, με τις πολλές και πολύ συγκεκριμένες εφαρμογές που περιλαμβάνει, πως ο δημόσιος διάλογος, οι διαξιφισμοί και οι συζητήσεις για τη φύση και τις ιδιαιτερότητες της σχολικής ιστορίας, όπως αυτές που προηγήθηκαν της εισαγωγής του *Εθνικού Αναλυτικού Προγράμματος* στην Αγγλία, δεν είναι απαραίτητα στείρες, όπως θα πίστευε κανείς, αν ο οπτικός ορίζοντας περιοριζόταν στα ελληνικά πράγματα, αλλά μπορούν να οδηγήσουν σε ουσιαστική αναπροσαρμογή των προγραμμάτων σπουδών και να συμβιβάσουν τις επιστημολογικές εξελίξεις με την εκπαιδευτική πράξη.

ISBN 960-375-050-6